

информационная, номинативно-фактологическая, комическая, ироническая, саркастическая.

Ключевые слова: аббревиатура, язык прессы, термин, эмоциональность, ироничность.

The article analyzes the abbreviations recorded in the language of modern Ukrainian press. Singled following their stylistic function: nominative-information, nominative-factual, comic, ironic, sarcastic.

Keywords: abbreviation, language press, term, emotion, ironic.

УДК 372.881.116.12 (045)

*Оксана Мороз
(м. Маріуполь)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИХОВАННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ У ВНЗ (у російськомовному середовищі)

У статті розглядаються питання виховання мовної свідомості в російськомовних регіонах. Визначаються причини низького рівня свідомості й зосереджується увага на провідній ролі університетів у вихованні мовної свідомості. Виділяються форми виховання мовної свідомості.

Ключові слова: мовна ситуація, двомовність, мовна свідомість, форми виховання мовної свідомості.

Нині мовна ситуація в Україні є доволі напруженою, однак очікуваною, адже мовне сьогодення є результатом нескоординованої й «самоплинної» політики держави щодо української мови. Крім того, останні події свідчать, зокрема ухвалення нового мовного закону, що держава дбає більше про регіональні мови (власне, такою виявилася лише одна – російська). За цих умов постає потреба захисту української мови, особливо в регіонах, де існує загроза її остаточного витіснення з різних сфер суспільного життя. Чи не найважливішим і, можливо, єдиними центрами української мови у російськомовних містах залишаються навчальні заклади, зокрема університети. Саме на вищу школу покладається завдання формувати ціннісне ставлення до мови, виховувати покоління національно свідоме. Відтак дослідження особливостей виховання мовної свідомості у ВНЗ вважаємо актуальним, ураховуючи нагальність цього процесу в російськомовних регіонах.

Мета статті – установити основні форми виховання мовної свідомості у студентському середовищі. Поставлена мета реалізується в ході розв’язання таких завдань: з’ясувати рівень мовної свідомості в межах студентської молоді; визначити мотивацію того чи іншого стану мовної свідомості; встановити форми виховання мовної свідомості; визначити конкретні заходи, які сприятимуть усвідомленню ціннісного ставлення до української мови.

Мовна свідомість як термін явище доволі нове. Воно ретельно описане й обґрунтоване у працях П. Селігея [9; 10; 11]. Похідним щодо мовної свідомості є поняття мовної особистості, опрацьоване й вивчене С. Єрмоленко [3]. Мовну особистість можна визначити як результат дії мовної свідомості. Свідоме ставлення суб’єкта до мови зумовлює формування мовної особистості, яка будує своє суспільне й індивідуальне буття на основі поваги до рідної мови й інших мов, керується принципами збереження рідної мови, захищає її від різних видів загроз.

Мовна свідомість, заґрунтована на українській мові, – явище різноаспектне й неоднорідне. Насамперед через неоднакову поширеність української мови в регіонах. Особливо складним є становище української мови на Сході, де процеси денаціоналізації й деукраїнізації мають глибоке коріння, а за часи державності суттєвих змін на краще не сталося. «Попри те, що за роки незалежності, – пише П. Селігей, – українська мова подекуди зміцнила свої позиції, захищена державним статусом, ми все ще не можемо викреслити її зі списку потенційно загрожених мов» [11, с.33].

На Донбасі, наприклад і досі існують села українськомовні у своїй основі, однак міста є незаперечно російські. Приїжджаючи до міста, селяни вважають своїм «обов’язком» перейти на мову російську, адже так прийнято, заведено (ще з дореволюційних часів), а за радянської доби така «мода» неухильно стимулювалося владою. У наші дні ситуація не краща. Село міцно тримає курс на злиття з російськомовним містом. Існує ще й інша негативна тенденція – поступове винищення села, а разом із ним і його мешканців. Як це можливо? Так, як і відбувається сьогодні в державі: без яких-небудь зусиль, просто не дбаючи про розвиток села, особливо там, де вигідно. У Донецькій і Запорізькій областях можна віднайти напівпорожні села. Як це загрожує мові? Сьогодні у селах Донбасу мешкають переважно люди немолоді, і саме вони залишаються носіями української мовної культури. Їх зникнення означає серйозні втрати для мови. Негативним фактором загальноукраїнського масштабу є також закриття шкіл у селах, і тут маємо сумну статистику: цього року їх закрито близько 70, а за останні кілька років

близько 300. Усе це негативно впливає на формування мовної свідомості як в усій Україні, так і в регіонах.

За таких умов Схід України (може, згодом і вся Україна) може згодом перетворитися з білінгвального – з українською та російською – на регіон з винятково російською мовою – в усіх сферах життя. Як переконана Л. Масенко, «якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, виникає небезпека зникнення рідної мови і перетворення двомовців на одномовців» [4, с.8]. Більше того, великі міста Донбасу вже сьогодні можна вважати у своїй основі одномовними, наприклад, Донецьк, Маріуполь, Луганськ та ін.

Свого часу Ю. Шевельов відзначав, що у дво- чи багатомовних суспільствах «мовець у кожному окремому випадку має вибирати, котрої з відомих йому мов ужити. Вибір зумовлюють юридичні, політичні, історичні, етнічні та інші чинники» [13, с.7]. Такі чинники, на жаль, спрацьовували завжди в бік вибору російської мови: і заборони царського уряду, й репресії комуністичної доби.

На вільне використання української мови сьогодні й досі впливають радянські стереотипи, які панують у масовій свідомості як мешканців Сходу, так й інших регіонів України. З-поміж них дослідники виділяють такі: уявлення про «наднаціональність» російської мови; віра у її престиж і в те, що вона є неодмінною передумовою успішної кар'єри; небажання бути «білою вороною»; страх перед «українським націоналізмом»; висока готовність українців до переходу на російську, якщо до них звертаються саме нею [1, с.201]. В останньому випадку руйнується насамперед мовна культура селян-одномовців.

Нагальною є сьогодні проблема виховання мовної свідомості в мешканців російськомовних міст східних регіонів. Ускладнює розв'язання цієї проблеми особлива мовна ситуація Сходу, деформована, сутність якої полягає в тому, що «співвідношення українськомовної та російськомовної частин населення не відповідає співвідношенню українців і росіян» [5, с.116]. Прикметним є й те, що не кожний етнічний українець відчуває свою причетність до українства, тим самим поповнюючи російськомовну спільноту.

Загалом мовне становище в Україні є парадоксальним, особливо в загальноєвропейському контексті. У довіднику «Етнонаціональна структура українського суспільства» читаємо, що українці – це народ, «основне населення України», «українці становлять більшість населення всіх регіонів України, окрім АР Крим» [2, с.36]. Чому ж перевага населення не відповідає

перевазі й у мовному використанні. Показовий і той факт, що за переписом 2001 року 85% українців визнали українську мову як рідну. Урешті нині особливості мовного соціуму виразно засвідчує схема з домінуванням російської мови: *Україна → українці → російська мова (українська)*, а регіональне мовне життя часом є виключно російським. Натомість природною була би схема: *Україна – українці – українська мова (російська)*. Прикрим є такий факт, коли зросійщені українці виразно зневажають українську мову, мову своїх батьків і дідів, тим самим відмежовуючись від рідної мови, а відчуження «від рідної мови часом набуває таких потворних форм, що викликає обурення й огиду» [10, с.42]. На таку відразу заслуговують ті, хто й сьогодні, почувши українську мову, з ненавистю чіпляють їй ярлики «козляча», «бандерівська». Саме таких слів доводилось чути й студентам спеціальності «Українська мова та література» Маріупольського державного університету, коли вони намагалися спілкуватися на вулиці українською. Таким же огидним, наприклад, є й образ чекіста, зросійщеного українця Птіцина, який зневажив славне дідівське ім'я Птах, відмовився від дідівської мови й працює на знищення українства (роман Василя Шкляра «Чорний Ворон»). На жаль, це жахлива реальність, яка була і яка має місце й сьогодні.

Реальна загроза існуванню мови за умов великої кількості українців і зумовлює парадоксальність мовної ситуації в Україні. Важить чимало й те, що українська мова в незалежній Україні не має належної державної підтримки. Але ж мова – це той чинник, який консолідує націю, це «смилова засада української ідентичності», відтак питання захисту української мови є одним із стратегічних питань державної політики України [1, с.201]. Напевно, слід сказати, що державної політики тієї країни, яка себе поважає й позиціонує в колі високорозвинених європейських держав. На жаль, сучасного мовного державотворення це стосується мало. Переконана й І. Фаріон, що «держава без мовного етнонаціонального пріоритету приречена... у модерній історії національних держав мова є головним державотворчим чинником» [12, с.8].

Отже, виховання мовної свідомості – важливий чинник покращення становища української мови. С. Єрмоленко наполягає, що сьогодні в інтересах кожного громадянина і в інтересах Української держави слід цілеспрямовано формувати українське мовне середовище в освіті, науці, культурі, на виробництві, виховувати в такому середовищі українську мовну особистість [3, с.120]. Власне, успішний розвиток української мови в подальшому залежить від «процесів формування україномовних середовищ у

зросійщених містах» [6,с.35]. Майбутнє української мови беззаперечно пов'язане з високосвідомими громадянами, які спроможні формувати українське мовне середовище з високим рівнем поваги до мови.

Мовна свідомість – «форма свідомості, яка обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Інакше кажучи, це небайдуже, шанобливе ставлення до мови» [10, с.40]. Проблема сьогодення в тому, що повага й пошанівне ставлення до української мови в минулому ніколи не були в центрі уваги ні процесу навчання, ні тим більше мовної політики. Упродовж незалежності України позитивне ставлення до української мови формувалось у громадян переважно спонтанно, хаотично й ситуативно, держава цією сферою практично не займалася [1, с.201]. Відтак, ідеальною є ситуація, «якщо б формування МС могло стати складником системи безперервної мовної освіти» [11, с.33]. Відповідно до цього навчати мови – це не тільки опановувати її теоретико-практичні аспекти, а й прищеплювати любов до неї, до народу як її носія, до його традицій та звичаїв. Це пряме завдання вищих навчальних закладів, і викладачів української мови.

У структурі освіти, як переконаний П. Селігей, важливо розрізнити два складники: мовне навчання й мовне виховання. Перший передбачає опанування мовних знань, розвиток грамотного мовлення, високу мовну культуру. Другий піклується про формування правильного ставлення до мови [11, с.32]. Яке ж це правильне ставлення до мови? Воно повинно базуватися на основі загального ставлення до мови як комунікативної цінності людини й ураховувати індивідуальні чинники. Як відомо, у світі понад шість тисяч мов, і кожна з них – особливий світ, своєрідний та неповторний. Однак, у житті кожного є рідна мова, яка оточує людину від дитинства. Навіть якщо соціальний зв'язок із мовою втрачено, то генетичний зберігається. Рідна мова – найбільше багатство, що його носій не має права втратити, «тільки рідна мова приносить людині найбільше й найглибше особисте щастя, а державі – найсильніші патріотичні характери» [7, с.3]. Отже, на основі поваги до всього мовного розмаїття формується ціннісне ставлення до рідної мови.

Усвідомлення того, що рідна мова відіграє величезну роль у житті кожного громадянина – основоположна теза сучасної мовної освіти. На ній повинні ґрунтуватися різні форми й методи мовного навчання. Особливо слід врахувати й те, що більшість країн світу, а також і європейських, розуміють важливість рідної мови: «всі культурні народи ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчулішою опікою» [7, с.3]. Такими переконаннями слід прищеплювати повагу до рідної мови – української,

відроджувати втрачене національне почуття в тих, хто забув свою рідну мову, втратив із нею зв'язок.

Як ставиться молоде покоління до рідної мови? Як воно її розуміє? Для ознайомлення із ситуацією було опитано 86 студентів спеціальності «Українська мова та література» Маріупольського державного університету. Звісно, респонденти – представники більш свідомої частини населення, але це й майбутні вчителі української мови та літератури, на яких покладається обов'язок виховувати в майбутньому мовну свідомість школярів. Опитування показало, що 67% вважають рідну мову українською, мотивуючи це по-різному: «я народилася в Україні»; «це мова держави»; «цієї мови мене навчала мама» (так відповідали мешканці сіл). Інші 26% заявили як рідну мову російську, при цьому так вони вважають тому, бо спілкуються російською; і 7% переконані, що рідні в них дві мови – українська та російська. Аналіз відповідей засвідчує, з одного боку, негативну тенденцію, а саме відсутність у респондентів чіткого розуміння поняття «рідна мова»; з іншого боку, виявляє чималий потенціал щодо можливості формування високосвідомих у мовному плані фахівців. Отже, у мовній освіті належне місце належить правильному формуванню розуміння рідної мови як феномену.

Важливим було з'ясувати й те, як ставиться російськомовна студентська молодь до такого явища, як мовна свідомість. Питання «Як ви розумієте термін «мовна свідомість»? не викликало, на перший погляд, особливих труднощів у студентів. При цьому відповіді показали наступне. Більша частина – 74% ототожнили мовну свідомість із рівнем володіння мовою як засобом спілкування, 26% відзначили, що мовна свідомість пов'язана з повагою і любов'ю до мови, з патріотизмом. Як бачимо, чітке розуміння аналізованого поняття відсутнє в більшості респондентів.

У ході розгляду мовної свідомості П. Селігей встановлює її неоднорідний характер, виділяючи певні рівні як вияви того чи іншого ставлення до мови чи взагалі його відсутності. «Розвиненість мовної свідомості, – пише автор, – ми пропонуємо умовно ділити на чотири рівні – нульовий, початковий, середній та високий». [10, с.41]. При цьому в регіонах з двомовністю поняття мовної свідомості також може мати подвійний характер. Так, для пересічних громадян, які розмовляють російською мовою, не властива, на нашу думку, україномовна свідомість, адже українська мова для них лише на рівні сприймання (здебільшого телебачення). Якщо ж говорити про рівень російськомовної свідомості, то слід задекларувати його або як нульовий, або початковий, адже більшість носіїв не замислюється

взагалі над ціннісними характеристиками мови, зокрема російської, і також «сприймає мову як щось третьорядне» [10, с.42].

Сьогодні часто доводиться чути (власне, цю думку нав'язують), що російська мова має певні обмеження щодо використання в Україні. Будь-який українець, який себе поважає, спростує цю думку. Однак, прикметним є інше: чи дбає той російськомовний громадянин про правильність мови, чи вболіває він за її чистоту й чи подає їй ціннісну характеристику, чи прилучає себе до багатой російської культури, виявляючи в такий спосіб мовну свідомість? Мабуть, ні. Мова для нього – просто засіб спілкування й водночас результат політичних маніпуляцій. Проблема російської мови є надуманою й має політичний характер. І російськомовні українці, й українські росіяни «не мають якихось особливих проблем, що спонукали б їх згуртуватися під гаслом «російської ідеї» [2, с.153]. Крім того, за умов правильної державної мовної політики з часу незалежності України українська мова могла би поширитися й функціонувати в російськомовних містах, зокрема лунати з вуст російськомовних українців. Натомість сьогодні маємо факт поширення російськомовної масової культури, що «заблокувало можливість заохочення людей до пасивного використання української мови, що в перспективі мало б сприяти розширенню сфери її активного вживання [5, с.123].

Але повернемося до українців, які поважають українську мову й переживають за її майбутнє. Насамперед це молоде покоління, студенти спеціальності «Українська мова та література». Зауважимо, що рівень мовної свідомості цих молодих людей неоднаковий і залежить від набутих знань, зумовлюється індивідуальними чинниками, однак назвати його високим чи принаймні середнім досить важко, бо відчувається факт перебування в російськомовному оточенні. Завдання мовного навчання у вищій школі – сформувати ці рівні свідомості, зробити з молодої людини фахівця, свідомого своєї місії – прищеплювати любов і повагу до українського слова. Виховувати мовну свідомість слід не тільки в межах студентів-україністів. Формувати ціннісне ставлення до української мови необхідно й на інших спеціальностях, де викладається курс «Українська мова професійного спрямування».

Як зауважує П. Селігей, форми й методи виховання мовної свідомості різноманітні. Це й уроки, і лекції, і конференції, і зустрічі з письменниками та мовознавцями. Це також мовні конкурси й вікторини, заняття-дискусії та круглі столи з обговоренням проблем на матеріалі публікацій ЗМІ та різних

життєвих ситуацій. [11,с.34]. Розглянемо ці та інші форми, залучення яких сприятиме формуванню високосвідомого українця.

Основною формою навчання в університеті є *лекція*. У ході лекції викладається найважливіший матеріал з певної теми, і важливо, щоб студенти засвоїли вихідні положення теми, термінологічну базу, навчилися виділяти й аналізувати певне мовне явище. Крім того, необхідно подати це явище в національно-культурному й ціннісному аспекті, з погляду особливих ознак, властивих тільки українській мові, а також дібрати й такі приклади явищ, які здатні впливати на слухача, створюючи тим самим позитивний ефект. Наприклад, під час розгляду категорії лексичного значення слід добирати слова з позитивною оцінкою, що приємно звучать, вдаючись до аналізу їх внутрішньої форми (*мрія, краса, милозвучність*). Сприятиме позитивному засвоєнню мови пояснення, що слово *мрія* колись запровадив М. Старицький, що слово *краса* пов'язане з блиском вогню і т. ін. Розглядаючи синтаксичні одиниці, слід добирати приклади простих чи складних речень, узятих зі збірок про Україну, мову, кохання (наприклад, збірка «Шедеври української любовної лірики»). Як ілюстративний матеріал щодо багатокomпонентного складного речення бажано використати такий приклад: *Білі яблуні брели в цвіту рядами, наче лебеді, на голубих вітрах, а тепер обсипались плодами, і від них мій стіл давно пропах* (Кость Герасименко). Подібний підхід буде сприяти тому, що позитивне враження від мови поступово закріплюватиметься у свідомості й формуватиме ціннісне ставлення до мови.

Під час лекцій можливі *невеликі відступи*, тематично скеровані, які зосереджують увагу студентів на фактах з історії української мови, на ролі видатних особистостей у її розвитку, адже сьогодні українська мова жива завдяки самовідданій праці найкращих синів і дочок українського народу – людей з високим рівнем мовної свідомості [8, с.39]. Приклади видатних українських мовотворців, мовних особистостей становлять надійну основу для практики виховання сучасних мовців [3, с.122]. При цьому вартий уваги кожен з митців минулого, особливо І. Котляревський, Т. Шевченко, П. Куліш, Леся Українка, І. Франко, Панас Мирний, О. Довженко, В. Стус, В. Симоненко та ін. Не можна обійти увагою й сучасників, які незмінно вірні українському слову: Д. Павличко, Ліна Костенко, а також і молоде покоління майстрів слова. Цікавим було би зауваження про І. Франка, який розбудовував мову не тільки як поет, прозаїк, а й літературний критик, мовознавець, перекладач. До речі, уболіваючи за рідну українську, він не цурався й інших мов, адже знав їх 14. Показовими не тільки є приклади

майстрів слова, а й мовознавців, які дбали про наукову українську мову, відстоювали її в запеклих суперечках. Це і М. Максимович, і П. Житецький, й А. Кримський, й І. Огієнко, і репресовані мовознавці 30-х років та ін. Сьогодні доступна різна інформація, тому її активне залучення покликане прищепити ціннісне ставлення до мови.

Під час *практичних і семінарських* занять повинні формуватися не тільки практичні навички з певних мовних явищ, а й мовна свідомість. Практично студент повинен працювати з ціннісно-орієнтованим матеріалом; на семінарах варто зважати на проблемні питання мовної ситуації, обговорювати їх, дискутувати.

Особливою формою навчання є *відкриті заняття*. Окремі з них можна проводити, запрошуючи відомих людей, небайдужих до мови, до її історії, показовий приклад яких здатний підвищити оцінний статус мови, розширити ставлення до неї. Це можуть бути члени ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка, місцеві письменники, представники української церкви. Наприклад, розглядаючи мову конфесійного стилю (у межах історії літературної мови або стилістики), слід запросити представника української церкви, який би, як людина обізнана у цій сфері, розповів про особливості становлення конфесійного стилю в українській мові. Безперечно, таке подання матеріалу виразніше впливає на процеси сприймання й подальшої обробки інформації.

На виховання мовної свідомості впливають й *позааудиторні заходи*, які проводяться з метою привернути увагу до української мови. Такими є Конкурс з української мови імені Петра Яцика, Конкурс з української мови та літератури імені Тараса Шевченка. Їх проведення у ВНЗ сприяє піднесенню престижу української мови, спонукає цікавитися тими чи іншими мовними питаннями, дізнаватися більше про історичне та сучасне буття української мови. Добре, якщо такі конкурси супроводжуються святковими урочистостями, запрошенням відомих митців, театралізованим дійством.

Важливе значення мають *круглі столи*, присвячені важливим мовним питанням, наприклад таким, як «Сучасна мовна ситуація», «Суржик як мовне явище», «Перспективи розвитку української мови», «Еколінгвістика як нова галузь мовознавства» тощо. Їх слід приурочувати до відомих дат, а саме: День української писемності (9 листопада), День рідної мови (21 лютого) та ін. З-поміж учасників повинні бути не тільки студенти певного ВНЗ, а й інших навчальних закладів – шкіл, технікумів, інших ВНЗ, представники громадських організацій, творча інтелігенція. Усе це привертає увагу до мови, до її проблем; у ході круглих столів присутні дізнаються якусь нову інформацію, що збільшує їхні знання про мову.

На особливу увагу заслуговують українські *аматорські театри*, організовані в навчальному закладі. Відомі постановки здійснюються самими студентами, вони переживають ту чи іншу ситуацію, втілюючи в певному сценічному образі, і все це відбувається за допомогою мови. Глядачі сприймають ці мовні образи, стежать за мовною майстерністю акторів, засвоюють мовний позитив. Так, у Маріупольському державному університеті працює аматорський гурток «Не мій театр», який здобув славу постановкою про життя і творчість Лесі Українки (за мотивами п'єси сучасного драматурга Неди Неждани). Такий творчий захід змусив і студентів по-іншому ставитися до української мови, й, звісно, глядачів. Важливо й те, що відгуки на цей захід з'явилися в газетах «Літературна Україна», «Донеччина», «Слово Просвіти», міській «Приазовський робочий». Ці публікації стали своєрідним стимулом для подальшого опанування мовних багатств. Отже, незважаючи на труднощі буття в російськомовному оточенні, «українська мова не втратила достатньо сильної креативної енергії» [5, с.124]. Власне, ця енергія знайшла своє втілення в молоді, спраглої рідного слова.

Виховання мовної свідомості – процес тривалий і різноплановий. Однією з його форм є проведення *зустрічей* із сучасними письменниками, мовознавцями, громадськими діячами, закоханими в українське слово. Свою енергію поваги й любові до мови вони можуть передати іншим, менш свідомим українцям. Так, Маріупольський державний університет відвідали Роман Кісь, Ірен Роздобудько, Неда Неждана, що значно збагатило і мовні, і літературні знання студентів. Це також і спроба подолати провінційну обмеженість, розширити знання про світ засобами української мови.

Отже, використовуючи різні форми виховання мовної свідомості у специфічній, російськомовній ситуації, університети «покликані стати тими оазами, де юнаки та дівчата могли б вільно б відточувати свої навички мислити й спілкуватися українською мовою» [11, с.34]. Тим самим формується в молоді погляд на українську мову як на цінність, а це запорука її існування в майбутньому.

Українська мова може стати провідною мовою в сучасних російськомовних середовищах, а для цього потрібні: підтримка влади на законодавчому рівні, потужність мовної освіти, український інформаційний простір і, звичайно, воля самих українців. Відмовитися від української – означає для українського народу втратити неповторне обличчя. Переконливою є думка Івана Ющука, що в українців немає іншої батьківщини, крім України. Тому «українцям ніде більше будувати власну

національну державу, яка б давала їм змогу повністю й безперешкодно реалізувати свої права людини, як це роблять французи у Франції, угорці в Угорщині, румуни в Румунії, росіяни в Росії» [15, с.96]. Отже, українська мова як запорука нації повинна стати основоположною в мовній освіті у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропаєва Т. Українська мова як смислова засада національної ідентичності та проблема реформування вищої освіти в Україні / Тетяна Воропаєва // Українознавство. – 2009. - № 4. – С. 198-202.
2. Етнонаціональна структура сучасного українського суспільства: Довідник / [В. Б. Євтух, К. Ю. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова]. – К. : Наукова думка, 2004. – 344 с.
3. Єрмоленко С. Формування української мовної особистості / Світлана Єрмоленко // Українознавство. – 2010. - № 1. – С. 120-123.
4. Масенко Л. Мова і політика / Л. Т. Масенко. – К.: Соняшник, 1999. – 100 с.
5. Масенко Л. Мова і суспільство : Постколоніальний вимір / Лариса Масенко. – К.: Вид.дім «КМ Академія»; Всеукр.т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, 2004. – 163 с.
6. Масенко Л. Соціорівні української мови в комунікативному просторі сучасного міста / Лариса Масенко // Дивослово. – 2011. - № 6. – С. 34-37.
7. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / Іван Огієнко. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 72 с. – [Факс. вид].
8. Пономарів О. Навчаймо мовної свідомості / Олександр Пономарів // Дивослово. – 2012. – № 7. – С. 39.
9. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / П. О. Селігей. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с.
10. Селігей П. Мовна свідомість – шанобливе ставлення до мови / Пилип Селігей // Дивослово. – 2012. – № 7. – С. 40-44.
11. Селігей П. Виховувати мовну свідомість / Пилип Селігей // Дивослово. – 2012. - № 8. – С. 32 – 35.
12. Фаріон І. Мова – краса і сила: Суспільно-креативна роль української мови в ХІ – середині ХІХ ст. – 2-ге вид. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 212 с.
13. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). Стан і статус / Юрій Шевельов. – Чернівці: «Рута», 1998. – 2008 с.
14. Чередниченко О. Мова і культура у контексті глобалізації / Олександр Чередниченко // Українознавство. – 2006. – № 3. – С. 154-157.
15. Ющук І. П. Мова наша українська: Статті, виступи, роздуми / І. П. Ющук. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. – 144 с.

В статтю розглядаються питання виховання мовної свідомості в російськомовних регіонах. Визначаються причини низького рівня мовної свідомості, і

акцентируется внимание на ведущей роли университетов в процессе языкового воспитания. Выделяются основные формы воспитания языкового сознания.

Ключевые слова: языковая ситуация, двуязычие, языковое сознание, формы воспитания языкового сознания.

In the article the problems of upbringing in lingual consciousness in the Russian-speaking region are analyzed as well as the reasons of a low level of lingual consciousness are defined. The author accentuates on the leading role of universities in upbringing lingual consciousness and reveals main forms of upbringing lingual consciousness.

Keywords: lingual situation, lingual consciousness, forms in upbringing of the lingual consciousness formation.

УДК 811.161.2'42
Людмила Підкамінна
(м. Київ)

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ТЕКСТ ЯК СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

У статті досліджено прецедентний текст як семантико-структурний компонент сучасної української поезії. Розглянуто особливості модифікації значень прецедентних феноменів, вивчено механізми та умови їх функціонування.

Ключові слова: прецедентний текст, семантика, структура, образ, алюзія, рецепція.

Проблема інтегральних мовних елементів, загальновідомих певній спільноті, які функціонують майже у кожному тексті й за допомоги алюзії скеровують нашу увагу далеко за межі того, що написано, забезпечують інтерсуб'єктивність тексту, вказують на його етнолінгвістичні особливості, є об'єктом зацікавлень багатьох науковців: Д.Гудкова, Ю.Караулова, В.Красних, Г.Слишкіна, Ю.Сорокіна та інших.

Текст, відомий певній спільноті, для асоціації з яким достатньо цитати, алюзії, натяку в лінгвістиці називають прецедентним. Ю.Караулов називає прецедентними тексти, значущі для особи в пізнавальному й емоційному плані, які мають надособистісний характер (тобто добре відомі й серед оточення), і звернення до яких є багаторазовим [6, с. 216]. Використання прецедентних текстів є однією з провідних особливостей культури. Такий текст часто апелює не просто до іншого тексту, а до ставлення, сприймання закодованої в ньому інформації у різних варіантах. Фактично корпус прецедентних текстів безпосередньо впливає на формування менталітету нації, її глибинних культурологічних особливостей.